

Narzędzia tradycyjne: LO, kl. II

Narzędzie nr 2: kształcenie językowe (stylizacja środowiskowa i jej funkcje w powieści realistycznej na przykładzie *Lalki* B. Prusa)

Autor: Anna Sygula

Temat lekcji: Jak mówią bohaterowie „Lalki”?

Cele lekcji

Uczeń:

- trafnie odnajduje cechy języka poszczególnych postaci,
- rozumie, czym jest indywidualizacji języka,
- określa istotę stylizacji językowej i potrafi wskazać jej funkcje,
- samodzielnie formułuje wypowiedź pisemną.

Komentarz metodyczny

Zastosowana w poniższej propozycji zasada stopniowania trudności, zwana również zasadą przystępności, wynika z przekonania, iż zadania, które nauczyciel wybiera dla ucznia mającego deficyty (dysleksję), powinny być tak skonstruowane, by ten nie zniechęcił się napotkanymi trudnościami, a jednocześnie na tyle ciekawe, by podjął wysiłek ich rozwiązania. Zadania przygotowane dla dzieci zdolnych powinny rozbudzać ich zainteresowania, skłaniać do dalszych poszukiwań.

Zaproponowane w scenariuszu zadania uwzględniają trzy stopnie trudności.

Lekcja dotycząca stylizacji środowiskowej w powieści Prusa powinna zostać poprzedzona omówieniem świata przedstawionego powieści.

1. Faza wstępna lekcji

Uczniowie otrzymują wybrane fragmenty „Lalki” (załącznik 1.), czytają po cichu. Następnie nauczyciel prosi ochotników o głośne odczytanie tekstów.

Komentarz metodyczny

Ważne jest, aby uczniowie z dysleksją mogli także usłyszeć wybrane fragmenty, śledząc tekst oczyma. Warto przeczytać tekst z podziałem na role – lektorami mogą być osoby chętne, te, które umieją i lubią czytać na głos.

Uczniowie identyfikują postaci, których wypowiedzi zaznaczono podkreśleniem (właściciel sklepu – Jan Mincel (senior), hrabia Liciński, stary Żyd - Szlangbaum, baron Krzeszowski, fryzjer Fitulski).

2. Faza główna

Uczniowie otrzymują zadania do tekstów (załącznik 2.) i pracują samodzielnie, tworząc pisemne notatki.

Komentarz metodyczny

Nauczyciel, znający możliwości swoich podopiecznych (i uwzględniając potrzeby wychowanków z dysleksją), decyduje o przydzieleniu poszczególnym uczniom odpowiednich zestawów z załącznika 2. i 4.)

Chętne osoby odczytują informacje o postaciach.

Prosimy uczniów, aby przyjrzeni się językowi, jakim posługują się wskazani bohaterowie. Rozdajemy drugie zadanie (zadania dla ucznia z załącznika 3.).

Komentarz metodyczny

Wszyscy uczniowie otrzymują to samo polecenie (wypełnienie tabeli). Należy poinformować klasę, że w razie trudności, można poprosić o pomoc (załącznik 3. - należy przygotować kserokopie odpowiedzi).

Ochotnicy prezentują efekty swojej pracy. Nauczyciel rozdaje wypełnione tabele (załącznik 3.); uczniowie sprawdzają poprawność udzielonych odpowiedzi, ewentualnie dokonują korekty.

Dzielimy zebranych na pary lub grupy i prosimy, aby zastanowili się nad celowością zabiegu, nazwanego przez literaturoznawców indywidualizacją języka postaci. Uczniowie dyskutują i zapisują swoje wnioski, które następnie zostają przedstawione na forum klasy (np. język charakteryzuje bohaterów, pokazuje, z jakiego środowiska pochodzą, przybliża osobowość i sposób myślenia postaci, różnicuje bohaterów, czyni postaci bardziej prawdopodobnymi).

Informujemy, że tego rodzaju zabieg jest zgodny z założeniami realizmu literackiego. Głównym bowiem celem literatury realistycznej było oddawania świata w sposób jak najbardziej autentyczny. Podstawowym kryterium umieszczenia dzieła w tym nurcie był walor prawdopodobieństwa – jakości tej podporządkowane były wszystkie elementy utworu: miejsce, postaci, zdarzenia. Bohaterowie powieści realistycznych wywodzili się zazwyczaj z dosyć wyraźnie określonej grupy społecznej (lub środowiska).

Prosimy, aby uczniowie spróbowali stworzyć definicję stylizacji środowiskowej. Nauczyciel czuwa nad poprawnością efektu tych prób. (Stylizacja środowiskowa to wprowadzenie do wypowiedzi wyrazów czy zwrotów charakterystycznych dla określonego środowiska, np. młodzieżowego, aktorskiego, lekarskiego itp.).

3. Faza podsumowująca

Uczniowie wykonują zadanie z użyciem stylizacji środowiskowej (załącznik 4.). Chętni prezentują efekty swojej pracy na forum klasy.

Załącznik 1.

1.

Stary Mincel i w niedzielę bywał w sklepie. Rano modlił się, a około południa kazał mi przychodzić do siebie na pewien rodzaj lekcji.

— Sag mir¹ — powiedz mi: was ist das?² co to jest? Das ist Schublade³ — to jest szublada. Zobacz, co jest w te szublade. Es ist Zimmt⁴ — to jest cynamon. Do czego potrzebuje się cynamon? do zupe, do legumine potrzebuje się cynamon. Co to jest cynamon? Jest taki kora z jedne drzewo. Gdzie mieszka taki drzewo cynamon? W Indii mieszka taki drzewo. Patrz na globus — tu leży Indii. Daj mnie za dziesiątkę cynamon... O, du Spitzbub!⁵... jak tobie dam dziesięć razy dyscyplin, ty będziesz wiedział, ile sprzedać za dziesięć groszy cynamon...

Lalka, tom I, rozdział III

2.

— Proszę panów — mówił Wokulski — gdyby łokieć mego perkalu kosztował tylko o dwa grosze taniej niż dziś, wówczas na każdym milionie kupionych tu łokci ogół oszczędziłby dziesięć tysięcy rubli...

— Cóż to znaczy dziesięć tysięcy rubli?... — spytał marszałek, który już powrócił do gabinetu, ale jeszcze nie wpadł w tok rozpraw.

— To wiele znaczy... bardzo wiele! — zawołał hrabia zgarbiony. — Raz nauczymy się szanować zyski groszowe...

— Tek⁶... Pens⁷ jest ojcem gwinei⁸... — dodał hrabia ucharakteryzowany na Anglika.

Lalka, tom I, rozdział XI

3.

Żyd nagle podniósł palec do czoła. Błysnęły mu oczy i zęby białe jak perły.

— Ha! ha!... — zaśmiał się. — Nu, jaki ja już stary jestem, żem od razu tego nie pomiarkował... Pan panu Łęckiemu da trzydzieści tysięcy rubli... a on panu ułatwi interes może na sto tysięcy rubli... Git!⁹... Ja panu dam licytanta, co on za piętnaście rubelków podbije cenę domu.(...) Ja panu dam jeszcze jakie dystyngowane dame, co także za dziesięć rubelków będzie podbijać... Ja mogę dać jeszcze z pare Żydki, po pięć rubelków... Zrobi się taka licytacja, co pan może zapłacić za ten dom choćby sto pięćdziesiąt tysięcy i nikt nie zmiarkuje, jaki jest interes...

Lalka, tom I, rozdział XII

¹ Sag mir (niem.) – powiedz mi

² was ist das? (niem) – co to jest?

³ Das ist Schublade (niem) - to jest szuflada

⁴ Es ist Zimmt (niem) - to jest cynamon

⁵ O, du Spitzbub!... (niem.) — O, ty łobuzie!...

⁶ tek – tak (wymowa zniekształcona angielskim akcentem)

⁷ pens — drobna moneta brytyjska, 1/2 szylinga.

⁸ gwinea — dawna angielska moneta złota, później tylko jednostka rachunkowa — 21 szylingów.

⁹ git (żyd.) – dobrze

- 4.
- Obraziłeś pan kobietę... — odparł cicho Wokulski.
Baron cofnął się o krok.
— Ach... C'est ça!¹⁰ — rzekł. — Rozumiem... Jeszcze raz przepraszam pana, a tam... wiem, co mi należy zrobić...
— I pan mi przebaczyć, baronie — odpowiedział Wokulski.
— Mała rzecz... bardzo proszę... nic nie szkodzi — mówił baron targając go za rękę.

Lalka, tom I, rozdział XIII

- 5.
- Zawiązał Wokulskiemu ręcznik na szyi i mydląc mu policzki z szybkością piorunu, mówił dalej:
— W mieście, panie, cicho do czasu, a zresztą nic. Byłem wczoraj z towarzystwem na Saskiej Kępie, ale cóż to, panie, za ordynaryjna młodzież!... Pokłócili się w tańcu i proszę mego pana wyobrazić sobie... Główkę trochę wyżej, s'il vous plait¹¹...
Wokulski podniósł głowę trochę wyżej i zobaczył, że jego operator nosi złote spinki przy bardzo brudnych mankietach.
— Pokłócili się w tańcu — ciągnął elegant błyskając mu brzytwą przed oczyma — i proszę sobie wyobrazić, że jeden chcąc kopnąć drugiego w wystawę — uderzył damę!... Zrobił się hałas... pojedynek... Mnie naturalnie wybrano na sekundanta i właśnie byłem dziś w kłopotcie, bom miał tylko jeden pistolet, kiedy przed półgodziną przychodzi do mnie obrażający i mówi, że nie głupi strzelać się i że obrażony — może mu oddać, byle tylko raz... Główkę na prawo, s'il vous plait... No wie pan, byłem tak oburzony (przed pół godziną), że porwałem faceta za galeryjkę, kolaniem w antresolę i — won! za drzwi. Z takim błaznem strzelać się nie podobna, n'est-ce pas?¹²... Teraz na lewo, s'il vous plait.

Lalka, tom I rozdział XV

Załącznik 2.

Pierwszy stopień trudności

Zadania dla ucznia:

Dopasuj informacje o bohaterach, wpisz je do tabeli.

¹⁰ C'est ça!... (fr.) — to tak!...

¹¹ s'il vous plait (fr.) — proszę, jeśli łaska.

¹² n'est-ce pas? (fr.) — czyż nie?

właściciel sklepu – Jan Mincel (senior)	
hrabia Liciński	
stary Żyd, Szlangbaum	
baron Krzeszowski	
fryzjer Fitulski	

barwnie opowiada plotki z życia baletnic; prowadził sklep na Podwalu, w którym uczył się mały Ignacy Rzecki; jego żona, pochodząca z mieszczaństwa, ma kamienicę; ojciec Henryka; ojciec Jana i Franca; pożyczka pieniądze na procent; chcąc dodać sobie elegancji, wtrąca w swe wypowiedzi francuskie wyrażenia; pomaga Wokulskiemu kupić kamienicę Łęckich; arystokrata bez pieniędzy; przychodzi do Wokulskiego, aby go ogolić i ufryzować; bardzo sztywny i powściągliwy; układa szarady; uwielbia konie; zafascynowany Anglią; popadł w hazard po śmierci córki; bardzo dobrze strzela; Niemiec z pochodzenia; uczestnik spółki do handlu z Rosją; sekundant Krzeszowskiego w pojedynku z Wokulskim;

Drugi stopień trudności

Zadania dla ucznia:

Wybierz spośród podanych określenia pasujące do przedstawionych bohaterów (uwaga! niektóre z elementów nie pasują do żadnej postaci).

właściciel sklepu – Jan Mincel (senior)	
hrabia Liciński	
stary Żyd, Szlangbaum	

baron Krzeszowski	
fryzjer Fitulski	

były oficer węgierskiej piechoty; barwnie opowiada plotki z życia baletnic; zastawia serwis i srebra rodowe; prowadził sklep na Podwalu, w którym uczył się mały Ignacy Rzecki; jego żona, pochodząca z mieszczaństwa, ma kamienicę; ojciec Henryka; prawnik w spółce Wokulskiego; ojciec Jana i Franca; pożyczka pieniądze na procent; chcąc dodać sobie elegancji, wtrąca w swe wypowiedzi francuskie wyrażenia; były oficer węgierskiej piechoty; pomaga Wokulskiemu kupić kamienicę Łękich; przyjaźni się ze studentami; arystokrata bez pieniędzy; przychodzi do Wokulskiego, aby go ogolić i ufryzować; oświadcza się Izabeli; bardzo sztywny i powściągliwy; układa szarady; uwielbia konie; zafascynowany Anglią; popadł w hazard po śmierci córki; bardzo dobrze strzela; powraca właśnie z Chin; Niemiec z pochodzenia; uczestnik spółki do handlu z Rosją; sekundant Krzeszowskiego w pojedynku z Wokulskim; daje lekcje gry na fortepianie;

Trzeci stopień trudności

Zadania dla ucznia:

Przedstaw postać, która się wypowiada w tekście (podaj 3-4 informacje dotyczące wskazanych bohaterów).

właściciel sklepu – Jan Mincel (senior)	
hrabia Liciński	
stary Żyd, Szlangbaum	
baron Krzeszowski	

fryzjer Fitulski	
------------------	--

Załącznik 3.

Zadania dla ucznia:

Scharakteryzuj język, jakim posługują się wskazani bohaterowie. Nazwij grupę społeczną, którą reprezentują.

bohater	charakterystyka języka	środowisko, które reprezentuje
właściciel sklepu – Jan Mincel (senior)		
hrabia Liciński		
stary Żyd, Szlangbaum		
baron Krzeszowski		
fryzjer Fitulski		

Podpowiedzi

język polski potoczny, z francuskimi wtrąceniami;

język polski, miejscami niepoprawny gramatycznie, zawiera słowa pochodzące z języka niemieckiego;

język polski, mocno niepoprawny gramatycznie, zawiera słowa pochodzące z języka żydowskiego (jidysz);

język polski, poprawny, ale z wtrąceniami francuskimi;

język polski, wymowa zniekształcona angielskim akcentem, wtrącenia elementów związanych z kulturą angielską;

arystokracja

mieszczañstwo pochodzenia żydowskiego

mieszczañstwo pochodzenia niemieckiego

arystokracja

drobne mieszczañstwo – rzemieślnicy

Tabela dla wszystkich uczniów

bohater	charakterystyka języka	środowisko, które reprezentuje
właściciel sklepu – Jan Mincel (senior)	język polski, miejscami niepoprawny gramatycznie, zawiera słowa pochodzące z języka niemieckiego;	mieszczañstwo pochodzenia niemieckiego
hrabia Liciński	język polski, wymowa zniekształcona angielskim akcentem, wtrącenia elementów związanych z kulturą angielską;	arystokracja
stary Żyd, Szlangbaum	język polski, mocno niepoprawny gramatycznie, zawiera słowa pochodzące z języka żydowskiego (jidysz);	mieszczañstwo pochodzenia żydowskiego
baron Krzeszowski	poprawny język polski z francuskimi wtrąceniami;	arystokracja
fryzjer Fitulski	język polski potoczny, z francuskimi wtrąceniami;	drobne mieszczañstwo - rzemieślnicy

Załącznik 4.

Pierwszy stopień trudności

Zadanie dla ucznia:

Napisz krótki dialog uczniów po lekcji, na której był sprawdzian z matematyki. Zastosuj stylizację środowiskową. Możesz wykorzystać słowniczek z ramki.

Ale czad! - świetnie, super

Bania - ocena niedostateczna

Beznadzieja - określenie używane dla wyrażenia negatywnych emocji lub negatywnej oceny jakiegoś przedmiotu lub zjawiska

Apka - aplikacja na urządzenie elektroniczne (np. smartfon, komputer, tablet)

Chyba Ty - zwrot używany do zanegowania czyjejs wypowiedzi

Cze - cześć (na powitanie lub pożegnanie)

Elo - cześć (zwykle na powitanie)

Epickie - świetne, bardzo dobre, rewelacyjne

Fejsik - Facebook – portal społecznościowy

Fuks – szczęście

Hejt (hejty) - zachowanie (zwykle anonimowe i internetowe) polegające na nieuzasadnionej, agresywnej krytyce służącej jedynie obrażaniu

Insta – Instagram

Komp – komputer

Lol - zwrot służący do wyrażenia pozytywnych emocji, zwykle zachwyty

Majca – matematyka

Masakra - wyrażenie używane dla wyrażenia negatywnych emocji

Net – Internet

Oks - OK, zwrot służący wyrażeniu aprobaty

Siłka – siłownia

Spox - w porządku (od: spokojnie)

Ups - zwrot używany w kłopotliwej sytuacji, gdy zdarza się coś nieoczekiwanego, ale jednocześnie niepożądanego

Wbijać - przychodzić do kogoś

Drugi stopień trudności

Zadanie dla ucznia:

Napisz krótki dialog uczniów po lekcji, na której był sprawdzian z matematyki. Zastosuj stylizację środowiskową. Możesz wykorzystać słowniczek z ramki.

Ale czad!; Bania; Beznadzieja; Apka; Chyba Ty; Cze; Elo; Epickie; Fejsik; Fuks; Hejt; Insta; Komp; Lol; Majca; Masakra; Net; Oks; Siłka; Spox; Ups; Wbijać

Trzeci stopień trudności

Zadanie dla ucznia:

Napisz krótki dialog uczniów po lekcji, na której był sprawdzian z matematyki. Zastosuj stylizację środowiskową.